

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ

ОВЛАШЋЕЊА И ОБАВЕЗЕ СЛУЖБЕНИКА
ВОЈНООБАВЕШТАЈНЕ АГЕНЦИЈЕ

ДИПЛОМСКИ РАД

МЕНТОР:
Проф. др Младен Милошевић

КАНДИДАТ:
Никола Дангузов 170/15

Београд, 2021 године.

Садржај

1. Увод.....	1
2. Појам обавештајних служби.....	2
3. Основни принципи рада обавештајних служби, методе рада обавештајних служби, организација послова служби безбедности	4
3.1 Основни принципи рада обавештајних служби.....	4
3.2 Методе рада обавештајних служби.....	6
3.3 Организација послова служби безбедности.....	7
4. Подела обавештајних служби.....	8
5. Обавештајне службе у Републици Србији.....	10
5.1 БИА.....	10
5.2 ВБА и ВОА.....	10
6. Усмеравање и усклађивање рада служби безбедности.....	11
6.1 Савет за националну безбедност.....	11
6.2 Биро за координацију.....	12
7. Војнообавештајна агенција (ВОА).....	12
7.1 Руковођење и унутрашње уређење ВОА.....	13
7.2 Овлашћења ВОА.....	15
7.3 Дужности и обавезе службеника Војнообавештајне агенције.....	16
8. Закључак.....	18
9. Литература.....	20

1. Увод

"Међународну заједницу данас чини скоро 200 држава, уз тенденцију да се тај број повећа. Међутим, треба имати у виду да је почетни облик државе као заједнице била војна заједница која је за циљ имала одбрану од спољних напада. Наиме, једно племе или скуп племена удруживала су се првенствено са циљем да обезбеде миран живот својим члановима од стварног и могућег спољног угрожавања. Ради остваривања таквих циљева, приоритетан значај је придаван организовању војно способних чланова заједнице, односно, стварању оружане силе – војске. Временом се показало да људска заједница – држава може да буде угрожена одн. поремећена и изнутра. Разлог томе су несугласице између појединих чланова заједнице, удружених према интересном принципу, које су претиле да прерасту у сукобе велики размера. За отклањање таквих или сличних опасности изнутра, држава је била принуђена да примењује физичку принуду (силу) и у ту сврху задејствовала је адекватне механизме или системе међу којима наглашен значај је имао обавештајно-безбедносни систем."¹

У настојању да што ефикасније заштите виталне националне и државне вредности и интересе у хаотичним међународним односима, али и унутрашњи поредак и безбедност од тзв. унутрашњег непријатеља, државе у оквиру својих система безбедности формирају специјализоване безбедносне службе. Међу њима се свакако издвајају обавештајне и безбедносне службе, као најелитнији субјекти безбедности.² У Републици Србији значајну улогу у том пољу имају службе у оквиру Министарства одбране, Војнобезбедносна и Војнообавештајна агенција и Безбедносно-информативна агенција као цивилна служба. Сам делокруг рада, обавезе, дужности, надлежности службеника служби је прописан законом.

У даљем тексту детаљније ће бити описан начин рада обавештајних служби, методе којима се прикупљају информације, начин на који се обавештајне службе боре са свакодневним задацима, итд. Сам значај обавештајних служби је многострук, будући да основни циљ обавештајних служби јесте прикупљање података како у сопственој држави, тако и о другим, страним државама, на тај начин службе утичу на очување постојећег поретка власти или његове заштите, односно, реализације основних стратешких циљева државе. Поред прикупљања података значај служби се огледа и у супротстављању страним обавештајним службама на сопственој територији.

Суштина рада је детаљнија анализа Војнообавештајне агенције, делокруг рада, законска регулатива, надлежности и обавезе припадника агенције, као и приказ значаја агенције у борби против непријатеља који делују ван или у земљи.

¹ М. Мијалковски, Обавештајне и безбедносне службе, Београд, 2009, стр. 31-32

² С. Мијалковић, Обавештајно-безбедносне службе и национална безбедност, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2011, стр 75

2.. Појам обавештајних служби

Циљ сваке савремене државе јесте да прикрије сопствене и сазна туђе (непријатељске и пријатељске) тајне намере. Сама испреплетеност и различитост циљева и интереса условљава обавештајну и контраобавештајну делатност. Обавештајна делатност одувек је била усмерена ка оружаним снагама непријатељима, његовим највишим државним органима и личностима. Међутим, у савременим условима сфера интересовања се проширила на скоро све области живота. Државе и њихове обавештајне службе у данашње време су суочене са великим бројем изазова у кључним областима, као што су политичко-дипломатска, социјално-економска, информациона, војна. Све ове области указују да комплексност изазова и проблема које би обавештајном делатношћу требало решавати.³

У свакодневној употреби термин обавештајна служба има два значења. Под првим се подразумева делатност која је усмерена на прикупљање посебно чуваних података о другим земљама и сопственим унутрашњим противницима који делују тајно, а под другим обавештајна служба је посебна државна институција која такве податке прикупља.⁴ Поред класичне делатности којом се баве, обавештајне службе развијају способност за субверзивну делатност, односно за постизање циљева без употребе насиља. Нарастање унутрашњих конфликта у друштву и развој субверзивне делатности условили су потребу настанка служби безбедности, као другог сегмента обавештајно-безбедносног система државе.

Будући да је првобитна намена обавештајних служби била спречавање субверзивне делатности страних обавештајних служби, оне се у класичној литератури називају и контраобавештајне службе. За њих би се могло рећи да се баве праћењем делатности агентура страних обавештајних служби на територији своје државе, праћењем друштвених појава и процеса који представљају претњу по законски санкционисане вредности државе и друштва, обрадом података о свим процесима и појавама које могу да буду опасне по државу и друштвене вредности.⁵

Дефиниције обавештајних служби се могу наћи који већине аутора који се баве овом проблематиком у српској литератури посебно се истичу дефиниције Љубомира Стајића и Орхана Драгаша.

Према Љубомиру Стајићу обавештајна служба је „специјализована, релативно самостална институција државног апарата, овлашћена да легалним, али и тајним

³ Д. Болић, Индикатори у обавештајној делатности, Војно дело, Универзитет одбране, Београд, број 7/2016, стр. 115

⁴ Љ. Стајић, Основи система безбедности, Правни факултет, Нови сад, 2011, стр. 221

⁵ З. Драгишић, Систем националне безбедности Републике Србије, Факултет безбедности, Београд, 2011, стр. 226-227

средствима и методама, прикупља значајне обавештајне податке и информације о другим државама или њеним институцијама и могућим унутрашњим противницима сопствене државе, потребне за вођење политике земље и предузимање других поступака у миру и у рату и да сопственом активношћу, самостално или у сарадњи са другим државним органима, спроводи део државних политичких циљева земље.”⁶

Орхан Драгаш наводи: „Обавештајна служба је специјализована институција државног апарата овлашћена да свим средствима и методама прикупи, обради и достави жељене податке потребне за успешније одређивање циљева државне политике.”⁷

Основне карактеристике које могу да се изведу из ових дефиниција јесу да је реч о државним институцијама који су део извршне власти, основна делатност јесте прикупљање, одбрада, достављање информација државним органима, Обавештајне службе су специјализоване, релативно самосталне институције и делатност служби је у функцији дефинисања и вођења државне политике.⁸

Ако се сагледају и анализирају све релевантне чињенице о досадашњем постојању и деловању обавештајних служби, могу се уочити њихове опште карактеристике, тј. оне:

1. представљају инструмент у функцији реализације виталних интереса носилаца власти;
2. имају обележја тајности;
3. превенција им је основна функција;
4. делују кроз обавештајну и субверзивну активност као два основна вида;
5. примењују специфичне методе и средства;
6. користе достигнућа науке и технологије у процесу рада и
7. специјализоване су и професионалне.

Обавештајне службе првенствено прикупљају податке који нису доступни широј јавности, односно оне који су посебно чувани. Знатно доприносе успешном функционисању државног апарата како на спољашњем тако и на унутрашњем плану.⁹

⁶ Љ. Стајић, *op. cit.*, стр. 221

⁷ О. Драгаш, *Савремена обавештајно-безбедносна заједница – утопија или реалност*, Рад, Београд, 2009, стр. 49, наведено према: З. Драгишић, *op. cit.*, стр. 228

⁸ З. Драгишић, *ibid.*, стр. 228

⁹ Љ. Стајић, *op. cit.*, стр. 222

3. Основни принципи рада обавештајних служби, методе рада обавештајних служби, организација послова служби безбедности

3.1 Основни принципи рада обавештајних служби

Принципи које обавештајне службе користе у својој делатности нису увек утврђени службеним правилима и уредбама. Принципи могу да проистичу из војних или било којих других циљева државе према другим државама, улоге обавештајне службе у њиховој реализацији као и из карактеристика обавештајне и субверзивне делатности.

Одређени принципи могу да буду универзални и да важе за све обавештајне службе, али постоје и они који су специфични само за одређену обавештајну службу. Рад савремених обавештајних служби се заснива на следећим принципима:

1. *Свеобухватност у раду* – Обавештајне службе, без обзира на тренутне обавештајне потребе настоје да обухвате сва подручја рада и живота страних земаља. Применом овог метода покушавају се добити комплексни подаци о приликама и стању у другим земљама.
2. *Непрекидност и интензитет деловања* – Једна од битнијих карактеристика обавештајних служби јесте то што се континуитет њиховог рада увек одржава. Интензитет деловања се може мењати у зависности од стања у појединим државама.
3. *Циљ оправдава средство* – Обавештајне службе, да би постигле свој циљ, не презају ни од нагрубљих поступака у које могу да спадају: уцењивање других грађана, инсценирање разних ситуација, насилне повреде туђих територија, убиства, киднаповања, па све до провоцирања оружаних интервенција.
4. *Инфилтрација и агресивност при извршавању задатака* – Обавештајне службе имају навику инфилтрације у редове других земаља, оних према којима имају претензије. Инфилтрације може да се врши у два правца: инфилтрација у обавештајно-безбедносни систем других земаља и други правац који представља инфилтрацију ради заузимања позиције у свим осталим, политичким, војним, привредним, научним, културним и другим срединама то друштва. Обавештајне службе теже, кад год је то могуће, масовној инфилтрацији, из чега проистиче велика агресивност у извршавању задатака, често и уз свесно жртвовање оних које убацују.
5. *Објективност, веродостојност и провера* – Веродостојност података које обавештајне службе прикупљају је једна од најважнијих принципа рада обавештајних служби будући да се на основу прикупљених података приказује објективно стање за које постоји обавештајни интерес. Сви прикупљени подаци

- морају да се провере. Један података се сматра веродостојим ако су га потврдиле најмање три стране.
6. *Правовременост у раду* – Сви подаци прикупљени од стране обавештајних служби морају бити достављени на време. Сваки податак добијен са закашњењем губи на својој вредности. Подаци су вредни ако су правовремено достављени кориснику.
 7. *Оригиналност у поступцима* – Шаблонско понављање поступака пружа шансу супротној страни да осујети обавештајну акцију за коју постоји намера да се изведе. Зато обавештајне службе у свакој ситуацији покушавају да пронађу што оригиналније решење.
 8. *Тајност рада* – Обавештајни поступци обавештајних служби се чувају у тајности. Сад податак је вредан само уколико страна на коју се односи не зна да га супротна страна поседује.
 9. *Планирање задатака* – Обавештајни задаци се планирају на основу одлука, наређења или заповести надлежних државних органа. Планирање се врши и на основу процене обавештајне ситуације.
 10. *Градирање* – Обавештајне службе разврставају задатке према значају и карактеру. Градирање задатака се врши на стратегијске, оперативне и тактичке на једној, и на политичке, војне, економске и друге задатке, по другој основи.
 11. *Централизација рада и руковођења* – Већина послова у раду обавештајних служби захтева централизован рад и руковођење обавештајним органима, јер то захтева већина послова у њиховом раду, с тим што је централизација код једних више а код других мање заступљена.
 12. *Релативна самосталност у деловању* – Принцип релативне самосталности примењује се у деловању одређених обавештајних служби и органа чија улога и намена захтевају такав статус. Свака ресорна обавештајна служба у свом раду је релативно самостална. У оквиру војнообавештајних служби, сви обавештајни органи и саставу команди су, такође, релативно самостални.
 13. *Специјализација у раду* – Потреба за строгом поделом рада и специјализацијом проистекла је из свеобухватности у раду савремених обавештајних служби. Истовремено обавештајно праћење и истраживање великог броја питања стручног карактера захтева уже стручни прилаз појединим проблемима.
 14. *Тимски рад* - Тимски рад је настао због потреба специјализације у раду обавештајних служби.¹⁰

¹⁰ Љ. Стајић, *op. cit.*, стр 232-234

3.2 Методе рада обавештајних служби

При извршавању задатака из долокурга свог рада, све обавештајне службе користе одређене форме и методе рада. Избор форми које служба користи зависи од много чинилаца, као на пример: Обавештајне потребе земље, задатака који се пред службу постављају, политике која се води према осталим земаљама, времена и простора извршења задатака, врсте делатности обавештајне службе, расположивих снага и средстава и реалних могућности обавештајне службе да изврши задатак. Методе рада обавештајних служби представљају највећи тајну и заштићене су. Уобичајена подела метода је на легалне и илегалне методе. На основу садржаја рада обавештајних служби деле се на а) методе за прикупљање података и б) методе субверзивног деловања. Као најзначајније методе прикупљања података издвајају се: Метод непосредне опсервације, агентурни метод, метод примене оперативне технике, коришћење отворених извора информација, метод коришћења „политичких пријатеља“ и метод дејства специјалних снага.

Најзначајнији задатак обавештајне службе је прикупљање података. Подаци се могу прикупљати на легалан и илегалан начин, уз коришћење разноврсних снага и средстава. За прикупљање података се могу користити методе: отворених извора информација, метода непосредне опсервације, агентурна метода, метода оперативне технике, метода политичких пријатеља и метода деловања специјализованих снага. Групу илегалних метода чине: агентурни метод, метод инфилтрације у структуре противника, методе тајног коришћења техничких средстава и метод прикривеног прикупљања података.¹¹

Метода отворених извора информација је легалан начин прикупљања информација, односно обавештајних података. Суштина овог метода је праћење рада средстава јавног информисања као и издавачке делатности која би могла да садржи потребне информације. Приликом овог метода могу се примењивати разне форме прикупљања података, као што су, на пример, слање припадника службе на војне параде, маневре, јер се на тај начин стиче увид у војну способност земље о којој се информације прибављају. Затим, присуство разним коктелима, свечаностима и слично.¹²

Метода непосредне опсервације се остварује директним извиђањем неког посебно значајног правца, рејона или објекта, са циљем прикупљања или проверавања одређених информација на основу којих је могуће навестити неки догађај. Код овог метода могу се користити уређаји за осматрање и фото-снимање. Метода непосредне опсервације је на граници легалне и илегалне методе.¹³

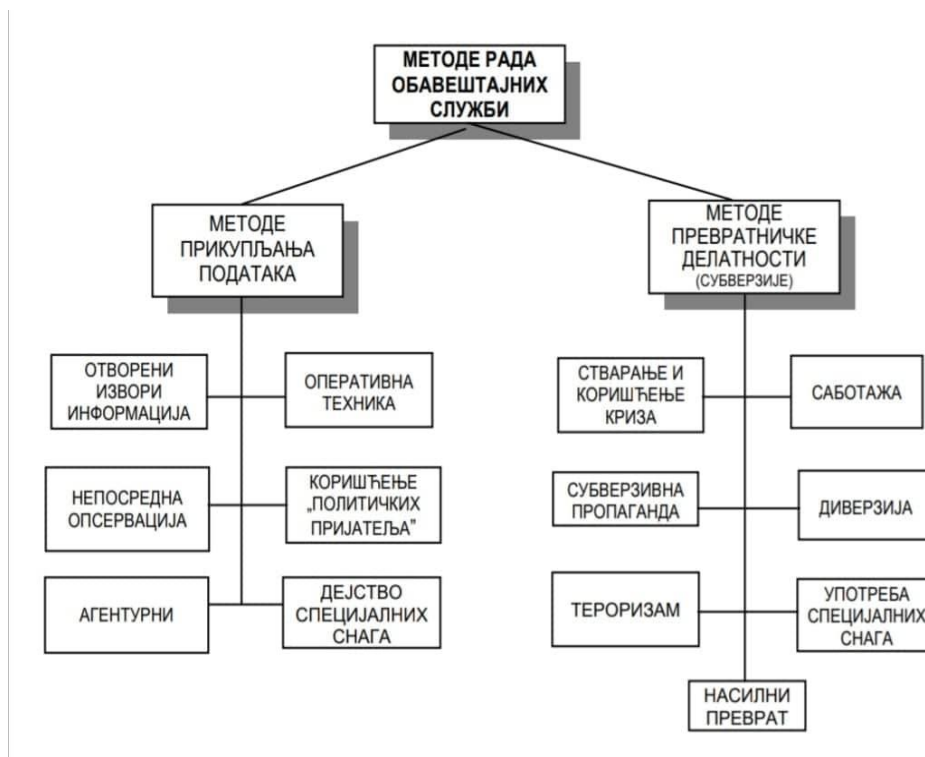
Агентурна метода спада у илегалан начин прикупљања података и подразумева коришћење тајних сарадника обавештајне службе за упознавање стања, могућности и

¹¹ З. Зељковић, Настанац, развој и методе деловања савремених обавештајних служби, Војно дело, Универзитет одбране, Београд, , број 4/2005, стр. 84-85

¹² Р. Гађиновић, Улога обавештајних служби у изградњи безбедносне функције државе, Војно дело, Универзитет одбране, Београд, број 2/2019, стр. 78-79

¹³ Р. Гађиновић, *Ibid*, стр. 79

намера противника. Обавештајне службе сматрају да се најбоља информација о објекту интересовања може добити од човека који у њему ради. Дакле, потребан је агент, познавалац ситуације који је у стању да ту ситуацију, усмено или на други начин, пренесе оперативцу. Две чињенице су пресудне за агентурни метод,. Прва, да се воља, намере и планови противника не могу открити ни најсавременојом техником, а друга да је без ослањања на редове потенцијалне жртве немогуће извођење и најједноставније операције.¹⁴

Методe рада обавештајних служби
(извор: Р. Гађиновић, Војно дело, број 2/2019, Универзитет одбране, Београд, стр. 80)

¹⁴ Р. Гађиновић, *Ibid*, стр.79

3.3 Организација послова служби безбедности

Главни послови служби безбедности могу се груписати у три велике целине:

1. обавештајне,
2. контраобавештајне и
3. безбедносне послове

Обавештајни послови представљају прикупљање и обраду података и информација од значаја за безбедност и интересе државе и друштва, као и о могућим и реалним опасностима, активностима, плановима и намерама страних држава и њихових оружаних снага, међународних организација, група и појединаца, те информисање о томе носилаца државне власти, али и других актера на које се те информације могу односити.

Контраобавештајне делатности заправо су обавештајне активности које спроводи служба безбедности унутар матичне државе, а усмерене су на откривање, праћење и онемогућавање обавештајног деловања, субверзивних и других активности страних држава, страних организација, група или појединаца који угрожавају безбедност и интересе државе и друштва.

Безбедносна делатност обухвата заштиту (физичку, техничку и др) појединаца, објеката, средстава и активности од значаја за безбедност државе и грађана као и заштиту тајних података, информационо-телекомуникационих система и криптозаштите. У њу спадају и безбедносна провера лица за приступ тајним подацима и рад на дужностима у државним институцијама које захтевају приступ тајним подацима. У ове послове спада и заштита дипломатског и обавештајног особља матичне државе у иностранству. Безбедносни и контраобавештајни послови веома су сродни и представљају две стране једне медаље, те их неретко обавља једна агенција.¹⁵

4. Подела обавештајних служби

Обавештајне службе се могу поделити на више начина: 1) према месту у државној организацији – на централне и ресорне, 2) према називу – на војне и цивилне, 3) према врсти делатности – опште и специјализоване и 4) према блоковској подељености на националне и наднационалне.

¹⁵ П. Петровић, Реформа служби безбедности у Србији 2000-2017, докторска дисертација, Београд, 2020, стр. 26-27

У начелу, једна служба је главна и има универзални карактер и назива се централна служба, она има водеће место и стратегијског је значаја. Остале су уже специјализоване и намењене за прибављање информација из појединих области од интереса за државу.

Без обзира на методолошку поделу, данас у многим земљама света постоје следеће врсте обавештајних служби:

- централна обавештајна служба;
- војнообавештајна служба;
- обавештајна служба Министарства иностраних послова;
- економска обавештајна служба;
- нуклеарна обавештајна служба и
- наднационална обавештајна служба.

Западна обавештајна теорија обавештајне службе дели према функцији коју обављају на: спољне обавештајне службе, службе безбедности, криминалистичко-обавештајне службе и војнообавештајне службе.

Спољне обавештајне су врста служби које своју активност усмеравају и ван граница своје земље и основа њеног деловања је подршка спољној политици.

Службе безбедности своју делатност обављају унутар своје земље. Њихова активност је усмерена ка супротстављању шпијунажи, субверзивном деловању, сепаратистичким тежњама, тероризму и подстицању непослушности војних кадрова.

Криминалистичко-обавештајне службе омогућавају полицијским организацијама примену обавештајних метода рада при супростављању сложеним облицима криминала.

Војнообавештајне службе своје активности обављају за потребе система одбране. У данашње време се област деловања војних служби проширује и ван војне сфере, тако да се у последње време баве и невојним претњама по безбедност земље као што је тероризам, организовани криминал, пролиферација пружја, енергетска безбедност и др.

Настајање посебних обавештајних служби узроковали су различити методи прикупљања информација. Најопштија подела је на службе чији је основни метод прикупљање података помоћи људског извора и оних које су се специјализовале за неки од техничких метода.¹⁶

¹⁶ М. Миљковић, Посебност информационих информација у раду савремених обавештајних служби, Докторска дисертација, Београд 2016, стр. 52, 54

5. Обавештајне службе у Републици Србији

Службе безбедности у Републици Србији, према Закону о основама уређења служби безбедности Републике Србије, су: безбедносно-информативна агенција, као засебна организација, војнобезбедносна и војнообавештајна агенција као органи управе у оквиру Министарства одбране.¹⁷

5.1 Безбедносно-информативна агенција

Безбедносно-информативна агенција обавља послове који се односе на: заштиту безбедности Републике Србије и откривање и спречавање делатности усмерених на подривање или рушење Уставом утврђеног поретка Републике Србије; истраживање прикупљање, обраду и процену безбедносно-обавештајних података и сазнања од значаја за безбедност Републике Србије и информисање надлежних државних органа о тим подацима, као и друге послове одређене законом.¹⁸

Агенција има својство правног лица, у складу са законом.

Контролу рада Агенције остварују надлежни органи, у складу са законом и другим прописима. У обављању послова из свог делокруга Агенције остварује сарадњу са другим надлежним државним органима и службама.

Агенција у обављању послова из своје надлежности примењује одговарајуће оперативне методе, мере и радње, као и одговарајућа оперативно-техничка средства ради отклањања и спречавања делатности усмерених ка подривању и рушењу Уставом утврђеног поретка.¹⁹

5.2 Војнобезбедносна и војнообавештајна агенција

Надлежности, послови, задаци, овлашћења, надзор и контрола Војнобезбедносне агенције и Војнообавештајне агенције, сарадња као и друга питања од значаја за њихов рад утврђени су Законом о Војнобезбедносној и Војнообавештајној агенцији.

ВБА и ВОА су органи управе у оквиру Министарства одбране који обављају безбедносно обавештајне послове од значаја за одбрану и део су јединственог безбедносно-обавештајног система Републике Србије. Сарађују и размењују податке са надлежним органима, организацијама, службама и телима Републике Србије, као и са службама безбедности других држава и међународних организација, у складу са Уставом,

¹⁷ З. Кековић, И. Димитријевић, Системи безбедности са системом безбедности Републике Србије, Факултет безбедности, Београд 2017, стр 147

¹⁸ Закон о Безбедносно-информативној агенцији, Службени гласник, број 42,2009, 111/2009, 65/2014, - Одлука УС, 66/2014 и 36/2018, члан 2

¹⁹ З. Драгишић, *op. cit.*, стр 243

законом, другим прописима и општим актима, утврђеном безбедносно-обавештајном политиком Републике Србије и потврђеним међународним уговорима. У свом раду ВБА и ВОА су политички, идеолошки и интересно неутралне.²⁰

6. Усмеравање и усклађивање рада служби безбедности

Након осамостаљења Србије (јун 2006. године) и распада Државне заједнице Србија и Црна Гора, Србија је добила прилику да обликује систем националне безбедности, па самим тим и обавештајно-безбедносни систем, у складу са својим потребама, односно изазовима, ризицима и претњама. У другој половини 2007. године Народна скупштина је усвојила Закон о основама уређења служби безбедности републике Србије којим је учињен значајан корак у нормативном уређењу постојећег обавештајно-безбедносног система. Законом су регулисани најважнији аспекти обавештајно-безбедносног система, и то: усмеравање и усклађивање рада обавештајних служби и надзор над њиховим радом. Према закону обавештајно-безбедносни систем чине Савет за националну безбедност, Биро за координацију рада служби безбедности, Службе безбедности (ВБА, ВОА и БИА) и Одбор Народне скупштине за надзор над радом служби безбедности.²¹

6.1 Савет за националну безбедност

Савет за националну безбедност је тело које разматра питања из области одбране, унутрашњих послова и служби безбедности, прати и усклађује њихову међусобну сарадњу као и сарадњу са другим државним органима и предлаже начине за унапређење националне безбедности Републике Србије. Координира рад свих елемената система националне безбедности и утврђује ниво успешности примене Стратегије националне безбедности.²²

Савет за националну безбедност такође разматра предлоге других органа надлежних за одбрану, органа унутрашњих послова, служби безбедности са циљем унапређења националне безбедности. Разматра и друга питања која су значајна за националну безбедност, као што су питања из делокруга органа државне управе, аутономних покрајина, општина, градова и града Београда а која су значајна за националну безбедност. Усклађивање и усмеравање рада служби безбедности једна је од битних

²⁰ З. Драгишић, *Ibid.*, стр. 246

²¹ С. Ђукић, Н. М. Аврамовић, Компаративна анализа националног обавештајно-безбедносног система Републике Србије и Републике Мађарске, Војно дело, Универзитет одбране, Београд, број 3/2019, стр. 102

²² З. Кековић, И. Димитријевић, *op. cit.*, стр. 141

обавеза Савета за националну безбедност. Савет усмерава рад служби безбедности тако што разматра обавештајно-безбедносне процене и доноси закључке о начинима заштите усмерава остваривање националних интереса који се спроводе путем обавештајно-безбедносне делатности, доноси закључке који су вези са радом служби безбедности Бироа за координацију, прати извршавање закључака које је донео, даје мишљења о предлозима буџета служби безбедности, даје мишљење за постављање и разрешење директора служби безбедности.²³

Седницама савета руководи Председник Републике, а остали чланови Савета су председник Владе, министар одране, министар унутрашњих послова, министар правде, начелник Генералштаба Војске Србије, директори БИА, ВОА и ВБА и секретар Савета.

Влада Републике Србије ће уредбом образовати Канцеларију Савета за националну безбедност, као службу Владе у чијој надлежности су послови спровођења и контроле примене Закона о тајности података, као и надзор над спровођењем овог закона.²⁴

6.2 Биро за координацију

Биро за координацију оперативно усклађује рад служби безбедности и извршава закључке Савета о питањима из своје надлежности. Рад Бироа за координацију подробније се уређује Пословником Савета. Биро за координацију чине директори служби безбедности и секретар Савета.²⁵

Према члану 12 Закона о основама уређења служби безбедности у раду Бироа могу по позиву да учествују:

- представници министарства Спољних послова;
- директор полиције и начелници управа полиције;
- републички јавни тужилац;
- директор Управе царина;
- руководиоци других државних органа, организација и институција.

7. Војнообавештајна агенција (ВОА)

Војнообавештајна агенција (у даљем тексту: ВОА) је орган управе у саставу Министарства одбране и има статус правног лица. Као служба безбедности део је јединственог безбедносно-обавештајног система Републике Србије. (Закон о ВБА и ВОА, члан 2)

²³ Закон о основама уређења служби безбедности, Службени гласник, бр. 116/2007 и 72/2012

²⁴ З. Кековић, И. Димитријевић, *op. cit.*, стр 142

²⁵ Љ. Стајић, *op. cit.*, стр.325

Законом о Војнобезбедносној агенцији и Војнообавештајној агенцији ("Сл. гласник РС", бр. 88/2009, 55/2012 – одлука УС и 17/2013) уређене су надлежности, послови, задаци, овлашћења, надзор и контрола, сарадња као и друга питања од значаја за рад ВОА.

„Војнообавештајна агенција надлежна је за обављање обавештајних послова од значаја за одбрану који се односе на прикупљање, анализу, процену, заштиту и достављање података и информација о потенцијалним и реалним опасностима, активностима, плановима или намерама страних држава и њихових оружаних снага, међународних организација, група и појединаца.”²⁶ Поред наведеног, надлежна је и за дипломатску функцију у области одбране и Војске Србије. Подаци које ВОА прикупља јесу војног, војнополитичког, војноекономског карактера, али и други подаци и информације који се односе на пролиферацију наоружања и војне опреме и претње тероризмом усмерени из иностранства према систему одбране Републике Србије.

Такође, у оквиру надлежности Војнообавештајне агенције стоји и прикупљање, обрада, анализа, процена и достављање информација надлежним органима. Сарадња и размена информација и података са службама и органима како Републике Србије, тако и са службама других земаља у складу са утврђеном безбедносно-обавештајном политиком у чији делокруг такође спадају обавештајно-безбедносни послови у надлежности је Војнообавештајне агенције. Поред наведених, у надлежности ВОА спадају још и чување података од неовлашћеног откривања и уништавања, планирање и организовање заштите својих лица, објеката, заштита објеката Министарства Одбране и Војске Србије, заштита опреме и средстава намењених за коришћење у раду, организовање обуке, специјалистичких курсева за своје припаднике, формирање архива, објављивање сопствених издања, планирање и спровођење унутрашње контроле рада припадника ВОА, набавка ствари за своје потребе и други послови у оквиру надлежности.²⁷

7.1 Руковођење и унутрашње уређење ВОА

Према члану 37 Закона о Војнобезбедносној и Војнообавештајној агенцији, радом ВОА руководи директор који за свој рад одговара министру одбране. Директор ВОА има заменика који за свој рад одговара директору. Директоре ВОА и ВБА и њихове заменике поставља и разрешава председник Републике указом на предлог министра одбране, ако се ради о професионалном војном лицу, односно Влада, на предлог министра одбране, у складу са законом којим се уређује положај државних службеника. Директори и њихови

²⁶ З. Кековић, И. Димитријевић, Системи безбедности са системом безбедности Републике Србије, Факултет безбедности, Београд, 2017, стр 157

²⁷ Закон о Војнобезбедносној агенцији и Војнообавештајној агенцији, Службени гласник РС, бр. 88/2009, 55/2012 – Одлука УС и 17/2013, Члан 25

заменици постављају се на период од пет година и не могу да буду чланови политичке странке, нити да обављају другу јавну функцију.²⁸

На основу члана 38 Закона о ВБА и ВОА, директор ВОА:

- 1) даје налоге и инструкције за рад органа и припадника агенције,
- 2) одговара за законито и стручно функционисање агенције,
- 3) одговара за наменско коришћење финансијских и других средстава,
- 4) предлаже министру одбране план развоја, опремања и годишњи план рада,
- 5) врши избор и одлучује и пријему и престанку рада у агенцији у складу са прописаним критеријумима,
- 6) предлаже надлежном органу ослобађање припадника од обавеза чувања тајне,
- 7) подноси извештај о раду,
- 8) предлаже министру одбране доношење прописа из надлежности агенције,
- 9) обавља и друге послове и задатке утврђене законом и подзаконским актима,

Директор ВОА или његов заменик може, поред услова утврђених законом, бити разрешен и пре истека времена на које су постављени, у следећим случајевима:

- 1) на лични захтев,
- 2) ако трајно изгуби здравствену способност да обавља своју дужност,
- 3) када је осуђен за кривично дело на безусловну казну затвора од најмање шест месеци или за кажњиво дело које га чини недостојним за вршење дужности,
- 4) ако у руковођењу ВБА или ВОА не поступа у складу са Уставом, законом и другим прописима, према правилима струке, савесно, непристрасно и политички неутрално, чиме је проузроковано незаконито и нестручно функционисање агенције,

Предлог за разрешење директора ВБА, односно директора ВОА или њихових заменика подноси министар одбране.

Акта о унутрашњем уређењу и систематизацији ВБА и ВОА, као и о начину њиховог рада, на предлог директора ВБА, односно директора ВОА, доноси министар одбране, у складу са законом и другим прописима. Акта о унутрашњем уређењу означавају се одговарајућим степеном тајности, у складу са прописима који уређују тајност података.

²⁸ З. Драгишић, Систем националне безбедности Републике Србије, Факултет безбедности, Београд, 2011, стр. 250-251

Организациона структура Војнообавештајне агенције
(извор: званичан интернет сајт Министарства одбране, www.mod.gov.rs/cir)

7.2 Овлашћења ВОА

У члану 23 Закона о ВБА и ВОА стоји да је Војнообавештајна агенција у оквиру својих надлежности овлашћена да прикупља податке:

1. из јавних извора;
2. од физичких и правних лица;
3. разменом података са другим службама безбедности;
4. применом посебних поступака и мера;

Поступци као што су: тајна сарадња са физичким лицима ради прикупљања података, тајно прибављање и откуп докумената, оперативни продор у организације, прикривање идентитета и својине, осивање правних лица и уређење њиховог рада, прикривено коришћење имовине и услуга физичких и правних лица уз накнаду и

коришћење посебних докумената и средстава којима се штити ВОА и њени припадници спадају у посебне поступке и мере за тајно прикупљање података.

Посебни поступци и мере предузимају се на основу налога директора ВОА или лица која он овласти. Примену посебних поступака и мера уређује министар одбране, на предлог директора ВОА, уз мишљење Савета за националну безбедност.²⁹

ВОА може да користи пословне и стамбене просторије, као и друге непокретности у својини Републике Србије, уколико безбедносни разлози то захтевају. .

Чланом 33 дефинисана су посебна овлашћења службеника Војнообавештајне и Војнообавештајне агенције. Као посебна овлашћења наводе се:

1. овлашћено службено лице ВБА има право и дужност да држи, носи и употребљава ватрено оружје у оквиру надлежности прописаних овим законом,
2. овлашћено службено лице ВБА и ВОА има право да користи средства за осматрање, снимање, навигацију и везу, као и да се послужи саобраћајним средством и средством везе правном или физичког лица.
3. Државни органи Републике Србије и правна лица имају обавезу да овлашћеном службеном лицу ВБА и ВОА пруже неопходну помоћ ради извршења задатака из надлежности ВБА или ВОА.

Начин и услове примене ових овлашћења прописује министар одбране на предлог директора ВБА, односно директора ВОА, по прибављеном мишљењу Савета за националну безбедност.

7.3 Дужности и обавезе службеника Војнообавештајне агенције

Припадници ВБА и ВОА су професионални припадници Војске Србије, државни службеници и намештеници.

На пријем у радни однос, права и дужности и престанак радног односа професионалних припадника Војске Србије на служби у ВБА или ВОА примењује се закон и други прописи којима се уређује Војска Србије, ако овим законом и прописима који су донети на основу овог закона није другачије одређено.

Припадник ВБА, односно ВОА:

1. Дужан је да извршава налоге директора ВБА, односно директора ВОА или непосредно претпостављеног и да га извештава о свом раду;

²⁹ Закон о Војнообавештајној агенцији и Војнообавештајној агенцији, члан 27

2. Не сме да изражава и заступа своја политичка уверења приликом обављања службених дужности;
3. Самосталан је у раду и лично одговоран за незаконито поступање;

Ако припадник ВБА, односно ВОА сматра да је налог директора ВБА, односно директора ВОА или претпостављеног незаконит, дужан је да га у писаној форми о томе обавести, а ако претпостављени и даље инсистира на његовом извршењу, дужан је да тражи писану потврду налога. Ако налог буде потврђен, обавезан је да о томе извести вишег претпостављеног и унутрашњу контролу.

Уколико припадник ВБА, односно ВОА има сазнања о незаконитом поступању у служби, обавезан је да то пријави директору и унутрашњој контроли, без последица по свој статус. Ако директор ВБА, односно ВОА или унутрашња контрола не поступе по пријави из става 3. овог члана припадник ВБА, односно ВОА може да се обрати телима за надзор и контролу, без последица по свој статус.

Припадник ВБА, односно ВОА, као и физичко лице са којим је успостављена тајна сарадња може да сведочи пред правосудним органима у поступку против лица која су осумњичена на основу поступања ВБА или ВОА, само уколико је обезбеђена заштита његовог идентитета, на основу овог закона, односно закона којим се уређује кривични поступак. (члан 43)

Овлашћено службено лице је припадник ВБА, односно ВОА који у свом раду примењује овлашћења прописана овим законом. Које лице се сматра овлашћеним службеним лицем ВБА, односно ВОА, као и обим његовог овлашћења прописује министар одбране на предлог директора ВБА, односно ВОА. Овлашћено службено лице ВБА, односно ВОА има службену легитимацију са значком, а припадник ВБА, односно ВОА који нема статус овлашћеног службеног лица има само службену легитимацију. Врсту, облик и садржај службене легитимације прописује Влада на предлог министра одбране.³⁰

³⁰ Закон о Војнобезбедносној агенцији и Војнообавештајној агенцији, члан 44

Закључак

У данашње време, појавом нових, како војних тако и невојних изазова, ризика и претњи, свака држава тежи што ефикасније да одговори на њих и циљу повећања степена безбедности, заштите материјалних добара, поретка итд. Тој чињеници треба додати и повећан број организација, група и појединаца чији су интереси да угрозе опстанак, раст и развој неких држава и влада било да су им оне економски, политички, идеолошки или верски противници. Значајну улогу у супротстављању овим опасностима имају обавештајне агенције. Обавештајна активност је присутна од давнина и као таква примењивана у унутрашњој и спољној политици држава. Временом је, наравно, дошло до усавршавања метода, техника рада служби да би се дошло до овог степена на којем данашње службе обављају своје послове.

Сам систем националне безбедности Републике Србије је у том смислу веома богат будући да се састоји од две службе у оквиру Министарства одбране и једне цивилне обавештајне службе. Обавештајне службе Републике Србије се баве прикупљањем нарочито важних и чуваних података о другим државама, институцијама, објектима који су од националног интереса. Свакако да у том смислу веома значајно место заузима Војнообавештајна агенција. Као служба у оквиру Министарства одбране, Војнообавештајна агенција прикупља податке који су војног, војноекономског, војнополитичког карактера, али и друге податке који се односе на пролиферацију наоружања, војне опреме, претње тероризмом које су усмерене из иностранства према систему одбране Републике Србије.

Када је реч о припадницима обавештајне службе, у ту групу спадају: официри, подофицири, државни и војни службеници специјализовани за одређене области значајне за рад службе. Запослени у служби за свој рад су одговорни директору Војнообавештајне агенције. Директор ВОА је лице које је завршило генералштабно усавршавање, за свој рад одговара Министру одбране, на функцију га поставља председник Републике на период од пет година. Активности припадника службе су дефинисане Законом о Војнообавештајној агенцији.

Наком реформе војних служби безбедности дошло је и до промене концепта школовања и усавршавања њихових припадника. Поред војног образовања, припадници обавештајних служби започињу разне специјалистичке и постдипломске студије у циљу стицања знања и звања из појединих области, а такође је започета и значајнија попуна кадрова који су евидентно недостајали службама (правници, информатичари, економисти, психолози), као и упућивање припадника на курсеве у циљу савладавања страних језика.³¹

У данашње време када је изазове и опасности веома тешко предвидети и када се о њима може говорити само са одређеном вероватноћом, веома високи циљеви и изазови су

³¹ З. Хорват, Реформа војних служби безбедности (ВБА и ВОА), Девета школа реформе сектора безбедности, ISAC fond, Београд, 2007

постављени пред обавештајне службе. У том смислу у службама мора доћи до промене у организационој политици да би могле да се носе са данашњим изазовима.

Литература

1. Болић Д.: *Индикатори у обавештајној делатности*, Војно дело, Универзитет одбране, Београд, број 7/2016
2. Гаћиновић, Р: *Улога обавештајних служби у изградњи безбедносне функције државе*, Војно дело, Универзитет одбране, Београд, број 2/2019
3. Драгишић, З.: *Систем националне безбедности Републике Србије*, Факултет безбедности, Београд, 2011
4. Ђукић С., Аврамовић Н., М.: *Компаративна анализа националног обавештајно-безбедносног система Републике Србије и Републике Мађарске*, Војно дело, Универзитет одбране, Београд, број 3/2019
5. Зељковић З.: *Настанак, развој и методе деловања савремених обавештајних служби*, Војно дело, Универзитет одбране, Београд, број 4/2005
6. Кековић, З., Димитријевић, И.: *Системи безбедности са системом безбедности републике Србије*, Факултет безбедности, Београд, 2017
7. Мијалковић, С: *Обавештајно-безбедносне службе и национална безбедност*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2011
8. Мијалковски, М.: *Обавештајне и безбедносне службе*, Факултет безбедности, Београд, 2009
9. Миљковић, М: *Посебност информационих операција у раду савремених обавештајних служби*, Докторска дисертација, Факултет безбедности, Београд, 2016
10. Петровић, П.: *Реформа служби безбедности у Србији 2000-2017*, Докторска дисертација, Факултет политичких наука Универзитета у Београду, 2020
11. Стајић, Љ.: *Основи система безбедности*, Правни факултет, Нови сад, 2011
12. Закон о безбедносно-информативној агенцији, *Сл. Гласник РС*, бр. 42/2002, 111/2009, 65/2014-Одлука УС, 66/2014 и 36/2018
13. Закон о уређењу служби безбедности Републике Србије, *Сл. Гласник РС*, бр. 116/2007 и 72/2012
14. Закон о војнобезбедносној и војнообавештајној агенцији, *Сл. Гласник РС*, бр. 22/2009, 55/2012 – Одлука УС и 17/2013
15. <http://www.vojnodelo.mod.gov.rs/arhiva.php?broj=&page=2>
16. <http://www.mod.gov.rs>